

AIDS KRONIKA

LIETUVOS AIDS PROFILAKTIKOS CENTRO LAIKRAŠTIS, Nr. 3 (11), 1991m. VASARIO 1-15d., KAINA 25 kap.

Vienas lauke - ne karys

Rygoje vyko parengiamoji "Baltic AIDS union" konferencija

Lapkričio viduryje į Rygą suvažiavo trijų Pabaltijo respublikų bei Leningrado AIDS specialistai, profilaktikos centrų, laboratorijų, anoniminio pasiūkirimimo kabinetų darbuotojai, visuomeninių organizacijų atstovai, svečiai iš užsienio. Latvijos sostinėje vyko parengiamoji konferencija Baltijos AIDS sąjungai įkurti. Kam gi priverk dar vienos tarptautinės organizacijos? AIDS sukėlėjas - žmogaus imunodeficitą virusas - seniai peržengė vienos valstybės ribas. Glaudūs politiniai, ekonominiai, kultūriniai ir socialiniai tarpautiniai ryšiai sąlygoja bendrus epidemiologinius procesus tiek Eu-

ropoje, tiek ir Baltijos regione. Tenka mokyti vieniems iš kitų, bendromis jėgomis bandyti organizuoti efektyvesnes profilaktikos priemones. Vienas pagrindinių bendros veiklos uždavinių - nusipėti infekcijos plitimo kelus ir banuoti užkirsti kelius epidemijai.

Pirmąsyk "Baltic AIDS union" įkūrimo idėja buvo viešai paskelbta balandžio mėnesį Viniūje vykusiam simpoziume AIDS profilaktikos klausimais. Antrąkart asociacijos idėja buvo svarstoma birželio mėne-

Nukelta į 2 puslapį

Naujienos iš viso pasaulio

Įkainimo vietose lagerių viršrinkai toleruoja homoseksualizmą. Be to, šioje kriminogeninėje aplinkoje homoseksualiniai kontaktai dažnai pasižymi neribotu sadizmu. Homoseksualizmas kalėjimuose - labai paplitęs ir beveik nepanaikinamas reiškinys, - rašo SELSKAJA MOLLIOŽ. - Arba, pavyzdžiui, plačiai paplitęs gyvenimas viengungių bendrabučiuose. Šiuo atveju galima kalbėti apie ypatingus sunkumus bendraujant su priešingos lyties partneriais ir, atvirkščiai, apie lengvą bendravimą su tos pačios lyties asmenimis. Prisiminus, kad žmogui įgimtas biseksualumas, o jau no žmogaus psichika dar nėra visiškai susiformavusi, išvados peršai pačios, - konstatuoja žurnalas.

1-800-458-5231 - tai nacionalinės AIDS informacijos aiškinimo kompanijos (NAIC) telefono numeris, - rašoma reklaminiame NAIC buklete.

Kiekvienas, paskambinęs šiuo telefonu darbo dienomis nuo 9 ryto iki 7 vakaro Rytų laiku, gali gauti išsamią informaciją jį dominančiomis problemomis. Tarptautinės linijos telefono numeris - 1-301-217-0023. Anonimiškumas ir konfidencialumas garantuojamas.

"Ką apie AIDS mano profesorius Mak-lov Rigo?" - taip pavadinatas straipsnis, pasirodęs STUDENČESKIJ MERIDIAN. Profesorius, kuris net nežino, kada AIDS pasirodė, mano, kad nuo tų laikų, kai egzistuoja medicina, žmonija tik ir stengiasi apgauti arba pakeisti gamtą. Ilgai tokios išdaigos negali tęstis. Už viską reikia mokėti. Ir geriau mokėti laiku, nes apskaičiuoti procentus - liksi me be kėlinių. Giminių turi tęsti energingiausia, sėkmingiausia, - gyvybingiausia žmonijos dalis. Kiekvienas defektas pašalinamas; jeigu ne iš karto, tai kitoje kartoje, kartais antroje ar net trečioje, bet šaka, turinti defektą, nudžiūsta". Kiek čia

Nukelta į 2 puslapį

GERBIAMIEJI, TIK NEMĖTYKITE PANAUDOTI PREZERVATYVŲ Į KLOZETUS - JŪS RIZIKUOJATE LIKTI BE VANDENS!

Kas išvaduos pasaulį?

Jau praėjo dešimt metų nuo to laiko, kai pasaulis susidūrė su AIDS problema.

Per tą laiką žmogaus imunodeficitą virusas (ŽIV) išplito visuose kontinentuose. Neliko beveik nė vienos valstybės, kuriai nereikėtų vienaip ar kitaip reaguoti į šią epidemiją. Visais įmanomais būdais stengiamasi užkirsti kelią infekcijai plisti, teikti pagalbą infekuotems ŽIV ir sergantiems AIDS žmonėms. Mokslininkai bando sukurti vakciną bei efektyvių gydymo preparatų.

Iki 1991 m. sausio 1 dienos Pasaulinėje Sveikatos Organizacijoje (PSO) buvo užregistruotas 314 611 AIDS atvejų (PSO neregistruoja ŽIV infekuotųjų, o tik AIDS ligonius). 69% šio skaičiaus tenka 43 Amerikos šalioms, 16% - 47 Afrikos šalims, 14% - 28 Europos

šalioms, 1% - 31 Azijos ir Okeanijos šalims. Deja, užregistruojami ne visi susirgimai. Manoma, kad iš tiesų sergančiųjų AIDS yra maždaug pusė milijono, t.y. dvigubai daugiau negu užregistruota. Spėjama, kad iki 1991 metų pabaigos sergančiųjų AIDS skaičius padvigubės, jų bus daugiau negu 1,1 milijono.

AIDS yra paskutinė ŽIV infekcijos stadija, todėl reali epidemijos dydį galima įsivaizduoti tik atsižvelgus į ŽIV paplitimą. Devintojo dešimtmečio pradžioje visame pasaulyje buvo tik apie 100 000 infekuotų ŽIV žmonių. Per praėjusį dešimtmetį užsikrėtė nuo 5 iki 10 milijonų žmonių. Jei sutiksime, kad užsikrėtusiųjų yra 5 milijonai, tai iš jų 2,5 milijono yra Afrikos gyventojai, 2 milijonai - Amerikos, 500 000 - Europos ir apie 100 000 - Azijos

ir Okeanijos. ŽIV infekcija toliau sparčiai plinta. Daugėja užsikrėtusiųjų žmonių tose teritorijose, kur jau buvo pastebėta ŽIV infekcija. Be to, epidemija išplito regionuose iki šiol nesusidūrusiuose su ŽIV infekcija. Pandemija tapo labai sudėtinga, atsirado didžiuliu skaitumu tarp atskirų šalių. Pavyzdžiui, Tarybų Sąjungoje per nesterilus instrumentus gydymo įstaigose buvo užkreista per 200 vaikų. Italijoje ir Ispanijoje grėsmingai daugėja infekuotų ŽIV narkomanų skaičius. Ne vienalytė ir socialinė, ekonominė bei politinė reakcija į ŽIV epidemiją. Tebeegzistuoja ir plinta įvairūs gandai apie ŽIV ir AIDS. Visame pasaulyje 10%-30% žmonių iki šiol ma-

Nukelta į 2 puslapį

KREIPIMASIS Į BALTIJOS ŠALIŲ TAUTAS IR VYRIAUSYBES

NERIMAUDAMI dėl grėsmingos situacijos, susiklosčiusios Europoje plintanti AIDS, ir atsižvelgdami į glaudžius Baltijos šalių tarptautinius ryšius, manome, kad vyriausybės būtina dalyvauti programoje, skirtoje susiaubinti žmogaus imunodeficitą viruso (ŽIV) plitimą.

ŽIV į Baltijos regioną prasiskverbė prieš kelis dešimtmečius. Nustatytas nedidelis infekuotų žmonių skaičius iš tiesų neatpindi tikrovės.

Nerimą kelia situacija Pabaltijyje: nepakankama materialinė bazė, gyventojų migracija, narkomanija, prostitucija, su homoseksualizmu susiję žmogaus teises pažeidžiamys įstatymai. Todėl, specialistų nuomone, padėtis Pabaltijyje gali būti pavojingesnė negu Europoje.

AIDS - socialinė problema. Ji turi būti sprendžiama valstybės mastu suvienijant visuomenės pastangas.

Reikalingos nacionalinės koordinuotos programos, kurias finansuotų vyriausybės, ir glaudesni tarpvalstybiniai ryšiai, kad būtų užkirstas kelias AIDS plūsti Baltijos regione.

Šiandien dar ne vėlu susivienyti ir išgelbėti žmones nuo pražūties. Laukiame neatidėliotinių ryžingų veiksmų.

• Baltic AIDS union Koordinacinė taryba

Ryga, 1990 m. lapkričio 15 d.

Šiuo metu Baltarusijoje yra užregistruoti 56 infekuoti ŽIV asmenys. 20 iš jų Respublikos piliečiai. 34 - užsieniečiai iš įvairių šalių, dar dviems patenka leguminus. Iš sąrašikų - 9 moterys, 8 vyrai, 3 vaikai. Užkrečimo būdai: 1 - homoseksualiniai kontaktai, 1 - kraujo perpylimas, 2 - medicininės manipuliacijos Afrikoje, 2 - iš motinos vaikui, 14 - heteroseksualiniai kontaktai, 3 žmonės (iš jų 1 vaikas) turi SASK, 1 serga Kaposi sarkoma. Prognozės: 1991 m. - 126-139 infekuotųjų, 1992 m. - 300-350.

Baltarusijos Respublikos Profilaktikos ir Kūno sveikatos centro vyriausioji gydytoja A. Rubin

Kas išvaduos pasaulį?

Atkelta iš 1 puslapio

no, kad ŽIV galima užsikrėsti sveikintis, kad pavojinga važiuoti autobusu ar dirbti kartu su infekuotu ŽIV žmogumi. Daugėja infekuotų ŽIV žmonių teisių pažeidimų. Neretai infekuoti įžeidžiami. ŽIV plitimas daugeliu atvejų priklauso nuo žmonių elgesio - tiek individualaus, tiek kolektyvinio. Daugelyje šalių jau yra duomenų, kad pasikeitęs žmonių elgesys sumažino ŽIV perdavimo riziką. Patirtis rodo, kad nepaisant kultūrinių ir socialinių aplinkybių, pasikeisti elgesiui būtini trys dalykai: pirma, visuomenės informavimas ir švietimas; antra, švietimas turi remtis medicininėmis ir socialinėmis tar-

nybomis, palaikančiomis ir skatinančiomis elgesio pasikeitimą; trečia, reikia sukurti palankią socialinę aplinką bei diskriminacijos ir prievartos.

Pagal PSO prognozes pasakytume šio amžiaus dešimtmetyje ŽIV gali užsikrėsti 3 karus daugiau žmonių negu praėjusio dešimtmetyje, t.y. gali būti iki 14 mln infekuotų ŽIV žmonių. Tačiau trečdalis naujų atvejų galima išvengti pasaulio visuomenės bendry pastangų dėka. Be to, iki 2000 metų AIDS gali susirgti 4,5-5,5 milijono suaugusių žmonių. Todėl jau dabar reikia planuoti ir vystyti medicininę bei socialinę pagalbą šioms žmonėms.

Lietuvoje egzistuoja visos galimybės ŽIV infekcijai plisti - palaidas lytinis gyvenimas, prostitutacija, narkomanija, apgailėti-

na gydymo įstaigų būklė. Dar labiau padėti komplikuoja žema visuomenės kultūra, neiobula teisėtvara, silpna ekonomika, nestabili politinė situacija, nepakankamas vyrausybės dėmesys ir žema daugumos medikų kvalifikacija šioje srityje. Mūsų padėis kur kas sunkesnė, negu kitų Europos šalių, todėl epidemiologinė situacija labai greitai gali tapti nekontroliuojama.

Pavyzdžiui gali būti Lenkija. Ten visai neseniai buvo vos 30 užsikrėusių ŽIV asmenų, o per nepilnus metus jų atsirado virš 1 000. Tai daugiausia į veną leidžiantys narkotikus narkomanai. Tarp jų virusas pinta žaibiškai. Šiuo metu Lietuvoje žinomi 9 infekuoti ŽIV vyrai ir viena moteris. Iš jų 1 žmogus žuvo, dviem pastebėti klinikiniai AIDS požymiai. Visi šie

asmenys užsikrėtė lytinių santykių metu. Iš infekuotų vyrų 2 yra homoseksualistai ir 6 biseksualai.

Žinoma, Lietuvoje yra gerokai daugiau infekuotų ŽIV žmonių. Iki 1990 m. rugsėjo 1 d. Lietuvoje atlikta per milijonas tyrimų ŽIV antikūniams rasti. Iš jų daugiau negu pusė - kraujo donorų tyrimai. Deja, epidemiologiškai svarbioms rizikos grupėms tenka vos 5% visų atliktų tyrimų. Todėl nėra duomenų apie realią padėtį šiose visuomenės grupėse. Tikslaus ŽIV infekuotų asmenų skaičiaus kol kas prognozuoti negalime. Manome, kad jų gali būti apie 500. Mūsų sociologiniai tyrimai rodo; kokios yra galimybės Lietuvoje plisti ŽIV infekcijai. Pav., 37% moksleivių (amžiaus vidurkis-17 metų) yra lytiškai santy-

klavę, iš jų prezervatyvais naudojasi 20%. 60% apklaustųjų pavojus užsikrėsti ŽIV nesulauko nuo atsáiktinių lytinių santykių.

Apklausus per 1 000 Lietuvos gydytojų, paaiškėjo, kad jų žinios apie ŽIV infekciją ribotos ir netikslios, nors 36,6% apklaustųjų pareiškė, kad jiems pakanka žinių apie AIDS. 6,2% respondentų mano, kad ŽIV galima užsikrėsti buitėje, 8,4% teigia, kad ŽIV perneša uodai. 37,2% medikų laikosi nuomonės, kad vienkartiniai švirkštai gali sustabdyti ŽIV infekcijos plitimą. Ketvirtadalis apklaustųjų gydytojų siūlo izoliuoti infekuotus ŽIV asmenis. Šie skaičiai rodo, kad medikai bijo AIDS ir nežino, kaip elgtis konkrečioje situacijoje, susidurus su ŽIV infekcijos atve-

Nukelta į 4 puslapi

LIETUVOJE PRADĖJO VEIKTI NAUJAS PREZERVATYVŲ FABRIKĖLIS

• P.Lileikio ir D.Čepo fotoreportažas

Vienas lauke - ne karas

Atkelta iš 1 puslapio

si Leningrade vykusioje pirmojoje sąjunginėje AIDS konferencijoje. Lietuvos, Latvijos, Estijos, Leningrado ir Suomijos atstovų trečiojo susitikimo metu pagaliau buvo pasirašytas pirmasis bendradarbiavimo protokolas. Ka gi, laukius išmirus byloja: septyni kart pamatavok, kartą akirpk. Rygoje buvo dar kartą pakartota, kad AIDS profilaktikos srityje dirbančių specialistų veikla jau peržengė į užsienio ribas. Prieta vieningas vada: būtina tarpautinė organizacija, vadinama Baltijos šalių vyriausybė, susirinkusieji apsvaistę busimos Sąjungos šalių projekta ir priėmė jį kaip pagrindą. Istinė koordinacinė taryba, kuri parengs galutinį įstatymų variantą ir laisėka kreipinasi į kitų valstybių vyriausybės bei visuomenės

organizacijas, privačius asmenis, kviečiantį tapli "Baltic AIDS union" steigėjais ir nariais. Suprantama, tai ne vienos dienos darbas. O dėl šių negalime tiesiog nematme teisės, nes AIDS nepaiso nei valstybių sienų, nei visuomeninių politinių santvarkų, nei žmonių rasės. Todėl Koordinacinė taryba priėmė "Kreipinasi į Baltijos šalių tautas ir vyriausybės".

Rygos konferenciją sveikino ir dvasininkijos atstovai. Į susirinkusiuosius kreipėsi Latvijos katalikų bažnyčios pašalinis prelatas Pajūns: "Žinokite, savo kovoje jūs ne vieniš. Išleokite blogio šaknis, o naujies įstatymus kiekvė tarp, tarsi juos kartumėte savo vaikams".

• Asta LAPINSKAITĖ

ŽIV/AIDS pandemijos tarp moterų ir vaikų prognozės

Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) ekspertų duomenimis per 1990 metus daugiau kaip 3 mln moterų, iš kurių daugelis generacinio (gali turėti palikuonis) amžiaus, infekuotos ŽIV. Didžiausiuose Amerikos, Vakarų Europos, Centrinės Afrikos miestuose AIDS tapo pagrindine 20-40m. moterų mirties priežastimi. Įvairiuose kontinentuose infekuotų moterų skaičius neviršiodas. Daugiausia jų - Afrikos žemyne (iš 100 000 - 2 500 15-49m. amžiaus moterų), mažiausias rodiklis (5) Rytų Europoje, Azijoje, Ramiojo vandenyno šalyse. Šiuo metu centrinės Afrikos šalyse ŽIV labiau plinta tarp žmonių iki 34 m. amžiaus

(daugiausia serga 15-24m. moterys). Tai sudaro 40% visų sergančiųjų. Nemaža dalis sergančiųjų AIDS - kūdikiai (5-10%). Nedaug serga 5-15m. vaikų ir suaugusiųjų, turinčių daugiau kaip 35 metus. Prognozuojama, kad 1992 m. bus apie 4 mln infekuotų generacinio amžiaus moterų, gims apie 1 mln infekuotų kūdikių (1 lentelė). Iš pateiktų duomenų aiškėja, kad jau 1992 m. šiuo ligos sergs 1,2 mln moterų ir vaikų. Mokslininkų nuomone, sergančių vaikų ir moterų skaičius kasmet didės 10%.

• Skaidruolė ZIMUŠ

Lietuvos AIDS profilaktikos centro laboratorijoje imunoseruminėmis metodais nuo 1989 m. gruodžio 1 d. iki 1990 m. gruodžio 1 d. atlikta 29541 tyrimas ŽIV antikūniams rasti.

Be to, mūsų laboratorijoje atliekami ŽIV infekciją patvirtinantys testai (nei latviai, nei estai tokių tyrimų nedaro). Jų per metus atlikta 259.

Patvirtiną ŽIV serologinė diagnozė 10 asmenų. Dėl įrangos ir diagnostinės aparatūros trūkumo Lietuvos AIDS PC referens laboratorija 119 asmenų diagnozės negali nei patvirtinti, nei paneigti.

Gerbiamieji! Pasikeitė Lietuvos AIDS profilaktikos centro atsiškaitomoji sąskaita

Dabar ji tokia:
04 12 10 23 Socialinio banko
Vilniaus m. Žirmūnų skyriuje

1. lentelė Teoriniai apskaičiuotas ŽIV/AIDS paplitimas tarp moterų ir vaikų

1989m.	Infekuoti ŽIV	AIDS
Moterys	250 000	225 000
Vaikai	500 000 (1 500 000)*	290 000
1992m.	4 000 000	600 000
Moterys	1 000 000 (3 000 000)*	600 000

*Valstybės apsaugos ministerijos duomenys, atkelta iš PSO

Naujienas iš viso pasaulio, atkeltas iš 1 puslapio

tiesos - ne mums spręsti, - rašo STUDENČESKIJ MERIDIAN.

Skutimasis, manikiūras, pedikiūras - tik savo įrankiais. Siūloma nesinaudoti svetimomis šukomis, dantų šepetėliais ir t.t. Stenkitės visada turėti asmeninį švirkštą su adatų rinkiniu. ŽIV virusas žūva beveik akimirksniu - virinant ar dezinfekuojant, - tokius rekomendacijas teikia bu kletas AIDS: KAIT PAŠALINTI GRĖSMĘ.

Lietuvos gydytojų suvažiavime, taip pat tarp Vilniaus medikų buvo išplatintos anketos. Apklausta 1520 Lietuvos gydytojų. Jie atsakė į 49 anketos klausimus. Medicinos darbuotojų kompetenciją rodo šie duomenys: 46,6% gydytojų bijo užsikrėsti ŽIV darbe. Be to, nemažai gydytojų mano, kad užsikrėsti galima bučiuojantis - 17,3%, įkandus uodui ar kitiems kraują siurbiantiems vabzdžiams - 8,4%, buitėje - 5,8%. Nors gydytojai ir bijo užsikrėsti ŽIV, 55,8% iš jų gydytų sergančius AIDS ligonius. 71% gydytojų patikrintų visas neščias moteris, 51,1% - visus stacionarių ligonius, o 56,2% gydytojų tai darytų ligoniui nežinant.

Vyresniojo amžiaus žmonių negalima priskirti prie tų, kuriems AIDS jau nebeįgesia. Nors ir labai keista, tačiau per pastaruosius metus buvo nemažai pranešimų, kad pagyvenusiems žmonėms AIDS - ne naujiena. PSO duomenimis pasaulyje 2,5% sergančių AIDS vyresni negu 60-ties, o 0,4% - per 70. Europoje 4,6% žmonių, sergančių AIDS, peržengė 60 metų slenkstį, - praneša DOCUMENTA CIBA - GEIGY.

Užsikrėtusiam ŽIV žmogui nepatartina laikyti naminių gyvulių, ypač kačių bei kanarėlių, - rašoma buklete SAFE PET GUIDELINES.

Būtent tarp homoseksualistų labiausiai didelis žudubių skaičius. Daugiausia - nuo 15 iki 25 metų bevyresni negu 55 metų, - informuoja NOVOJE VREMIA.

Jūs tikriausiai žinote tą mažą gatvę - už pavargusio, vien žaliai mirksinčio šviesoforo ji nubėga žemyn ir iširsta daugybėje senų namelių. Saulėlydžio gatvė gyvenii labiausiai patinka balandžiams. Jie čia meiliai poruojasi ir nei gauna minkšto baltos pyrago, kurį pro senokai dažų langą barsto Domicelė. Jiš turbūt jos nepažįstate - Domicelė ir Petras, geriausi Kalvių dvoro klumpėti šokėjai, darbininkai ir šposininkai, nepriėję mieste ir retai teišėna iš savo gaivės. Ramybe ir tyła paisę medžiai slepia nuo mano miesto kaimišką idilę ir dovuoja prieglobstį prisiminimams.

- Klausai, vaikeli, kokios mergos tada buvo? Visos tekėjo rytuotos. Ne dabar, kai tuoj kariasi bernam ant kaklo, bučiuotis - laižosi, laižosi, kaipgi nepridūsta. Dar jaunos mergaitės buvom, o boba jau baisiausiai gąsdino: "Kai berniukas bučiuotis lenda, tai velnias vuodegą in burną kiša". Taip ilgai tos velnio vuodegos bijojau, kad tik kai kuris taikosi pabučiuoti, tuoj saku veidą šalin. O bernai bučiuotis mėgo - tokį žaidimą sugalvoję buvo: pralaimėjusi pora šiaudų kanda. Bernas kuo ilgesnį galą apžiūti stengiasi, kad merga, kušdama tą mažutį galiuką, savo lūpomis jo lūpas pasiektų.

Nieks taip atvirai vyrų negundydavo, kojų nerodydavo. Syki viena merga į vakaruškas atėjo sijaoną užsiračius - gi mieste trumpus nešiojanti buvo mačius - tai karėiviai jos žiauriai vos nesumušę, gerai, kad jaunikaitis kokstai išgelbėjo. Daugias trumpais niekas nenešiojo, o jei kurią bāt pamatę kaip dabar žurnaluos - sudraskytų visą. O glėžnumas dabar tų mergų - žmogaus nesimato - nei stiprumo darbu, nei vaikams augyt.

Domicelė pati stipriausia kaime būvusi, mėgo iš bernų pasistaipyti ir juos į savo vietą pastatyti.

- Syki per vakarušką prisigretina prie manęs tokis bernas, deda ranką ant peties, apsikabinai taikos. Ką gi, - maštai, - reiks tavį pamokyti, kad nelįstai kur nereikia. Imu tą jojo ranką būktai šveiniai, tas tuojau kita kaklą kabina. Aš tik sugriebiau stipriai už abiejų, šast - patraukiau ir permečiau per galvą. Vai, kokią gėdą bernui padariau! O kartą ir Petrą apgėdijau, - meta akį į savo senioką Domicelė - ar pamenas dar. Tai va, pareinu iš laukų - drybso anas nepaklotoj lavoj. Sakau, kelk, Petrai, iš lovos, paklosiu. Makso ir nė krust. Darsyk prašau - kelk pats, ko išnešiu, sarmatos apitūrėsi.

Trečiulyk jam sumykus, čiupau glėbini ir ana toli į pievas išnešus ant griovio paguldžiau. Juokėsi visi jam trohon pargrįžus - tai ka, Petruk, kaip toj Amerikoj sekės?

Lįsdavo ir tąsyk kaime bernai, ne taip šlykščiai, kaip dabar, ale mergos, jei vorėjo, mokėjo atsigtinti. Jauna dar buvau, visai piemenė. Turėjau kavalerių Antaną. Tai su juo per vakaruškas vis šokdavau, lydėdavau, namo anas, ale nesyk nebuvo pabučiavęs. Kartą išvažiavo mano tėveliai į svečius, o tas man ir sako: "Donce, neužkabink šiąnakti lango, aš ateisiu". O naktis šalta buvo, gaila to nabago - lig antrų gaidžių langan prahraskino, neatdariau, - juokiasi senikė ir vėl prisimena. - Teko ir stipriau atsigtinti. Kai paau gau, tarnavau Kaišiadorių traktoriuje. Daug alaus geriau, tai graži būvau: veidai baltai ran-

mesi, kur eisi, jei aplink pečių vis kelios eilės naujų burnyčių rėkdavo. Kaime gimdydavo vos ne kasmečiui. Domicelės mama 16 vaikų turėjo, 5 teisgvėno, kaimynkos dar daugiau buvo. Nelengra tiek mažūkių užauginti, bet jei moteris pastodavo, tai ir gimdyti turėdavo. Abortas kaime buvo laikomas didžiausia nuodėme, gal miščionkos mažiau to varžės, ale ir ten už tokius darbus kalėjiman sodino. Ponaičiai mažiau mieste vaikų augino - kad mes nieko nežinojom, ir jauni, ir kvaili buvom, - Domicelė nusišlepieja ir klausia, - nori anekdoto? Nelaukusi atsakymo, be galo natūraliai ir linksmai papasakoja apie kaimietį, turėjusį daug vaikų. Ateinas kartą tas žmogelis pas daktarą ir prašęs kokių nors vaistų, kad vaikų nebūtų. Daktaras parašo receptą ir liepia imti po vieną prieš naktį. Praeina

būčiuodavo, gražiai šokdavo, ratelius eidavo. Ir ką anas jai usin kužlėjo - mano kvietkeli, balandėle tu mano, pupyte, tik ji težiņojo. Kad filmus tokius, kaip lovoj bjauriai išsidūrinėja, rodyš, nė nuįjaust nenuįjaudėm. Tokių "meilių" nežinojom, viens kitą gerbėm, o naktį kas tarp mūsų buvo, tas tarp mūs ir liko; negirdėjau, kad kokia kaimynka būtų gyrusis, stiprus ar silpnas josios vyras. Ne tas galvoj buvo - bile žmogus geras, darbštas.

- Petrai, - senukas sukruta, - ar vyrai kaime pas mergas eidavo?

- Nugi ėjo. Kaip neis - vyras, ir neis? Vedę? Vedęs retas kuris ėjo - gal nebent žmonai tvarte besikuopiant reikalas prispyrė, - pokštuoja Petras. Bet retai tep buvo - tuojau apie tokį kaimas sužinodavo, ir jo sūnus apklū padėdavo. Vai tokį

SAULĖLYDŽIO GATVEJĖ

foną, ano žmona su svaive pas kaimynką be kelnių užmačiusios teip tvatijo, jog į galą tas tik kaip kiaulė bežviogė, o pagijęs visiems skundėsi, jog ne kitaip - velnias bus jį sugundęs. O tas velnias bebuvo dar jauna, sveikai nuraudusi kaimo merga... Tai mai kaip su tom bobom, sijaunotaiš velniais, išėina.

Domicelė pertraukia Petrą, ir dabar velnias tampa kelnėti, labiau į juos panašūs vyrai.

- Ech, dažnas tik iki vestuvių aukso kalnus žadėjo, visai

liežuvį miktino. Patikėjusi kuri ir įklūpdavo vergystei lig amžiaus galo - vaikai, puodai, daržiai... Klausai, ar visais vyrais tikėtis negalima? Pažiūrėk gi, koki ten vyrai - tik kelnis kabo, rūko kaip garvežiai, keikiasi, o jau geria, geria...

Domicelė žiūri ramiomis akimis į savo Petrą, visai kitokį negu tie, iš miesto. Jam galimai patikėti nei tokį svarbų darbą, kaip blynus kepti, tereikia tik subogioti į risį vyšnių uogienes. Domicelė ir šių vusarą virs didžiules saldžiartigščias uogas - tegu tik dera eile susodinti medeliat prie žalio namo Saulėlydžio gatvėje, kurią būtinai rasie, paję pagrindine miesto garve iki pat pakraščio. Nežinau kaip Jūs, bet mano mieste visos garvės subėga į ją. Jei kartais pamaiyauėte ten tarp balandžių Domicelę, perduokit jai linkėjimų. Vėl kada nors užsukisiu blym.

kiek laiko, žmogelis vėl pasirodo ir skundžiasi: darian kaip ponus liepėt, bet jokio tolko - tik žurnom šiku, o vaikų kaip yra, taip yra... Tai matai, kokius "universitetus" mes turėjom. Ponaičiai tai tuos dalykus žinojo ir matyt naudojo, nes klodama baltas jų lovas dažnai tų "žarnų" po pagalbėm rasdavau... Prisimenu, tarnavau kartu su Ana, tai ją šeiminkas gražiais žodžiais, meilin apsiėjimu suviliojo, paskui pinigų daug davė, kad niekam nesakytų kieno vaikas ir kitan miestan išvažiuotų.

Kaime mergos su vaikų - žiūrint kokios - geros gailėjo, suvedžiotoj smerkė, o iš paleistuvės šaipėsi, vaikus jaja gąsdino, ir tokiam mergvaikini gyvenimo nebebuvo... Retai taip atsiūklidavo, o ir tais sykiais visi žinojo, kas vaiko tėvas. Dažniausiai tekdavo vestuves kelti, norint nuo sarmatos pabėgti, būdavo, kad ir vieną su vargu koks begėdis palieka. Tokių paleistuvysčių kaip dabar kaimas nematė - dievu tikėjo ir jo bijojo, mergos su bernais iki vestuvių vos pasi-

gėdavo, gražiai šokdavo, ratelius eidavo. Ir ką anas jai usin kužlėjo - mano kvietkeli, balandėle tu mano, pupyte, tik ji težiņojo. Kad filmus tokius, kaip lovoj bjauriai išsidūrinėja, rodyš, nė nuįjaust nenuįjaudėm. Tokių "meilių" nežinojom, viens kitą gerbėm, o naktį kas tarp mūsų buvo, tas tarp mūs ir liko; negirdėjau, kad kokia kaimynka būtų gyrusis, stiprus ar silpnas josios vyras. Ne tas galvoj buvo - bile žmogus geras, darbštas.

• Jurga BERTAŠIŪTĖ

LIETUVOS AIDS PROFILAKTIKOS CENTRO RĖMĖJAI

Vilniaus skaičiamo mašinų gamykla "SIGMA"

Ši vieta kol kas dar laisva. Laisva Jums!

gamybinis susivienijimas "Grigiskės"

Vilniaus "Ventos" gamybinis susivienijimas

Peršokęs per duobę nesakyk "op",

o skubėk į anoniminio AIDS pasitikrinimo kabinetą

Vilnius

Molėtų plentas 40,
telefonas 35 02 95

Kaunas

K. Petrausko 26, tele-
fonai: 73 04 60, 79 54 05

Klaipėda

Jūros 4,
telefonas 1 96 37

Šiauliai

Vytauto 101,
telefonas 3 83 63

Kas išvaduos pasaulį?

Aukšta iš 2 puslapių

ju. Pavyzdžiui, visai neseniai Rygoje nusizūdė du infekcieti ŽIV žmonės, nes medikai neišsaugojo paslaptes.

Remiantis PSO rekomendacijomis, 1989 metais Respublikoje įkurtas AIDS profilaktikos centras, kurio pagrindinis uždavinys - organizuoti ir koordinuoti AIDS profilaktiką, t.y. švietimą, diagnostiką, gydymą. Lietuvos AIDS profilaktikos centras (LAPC) dirba pusantrų metų. Per tą laiką susibūrė įvairių sričių specialistų kolektyvas, turintis ir žinių, ir noro kuo daugiau padaryti profilaktikos labui. Tačiau vien entuziazmo tokiam darbui nepakanka. Reikia pinigų, įrengimų, patalpų. Skaudu, kad Centro darbuotojai savo energiją ir laiką priversti elkvoti "pramušinėjant" pačius būtiniausius dalykus, be kurių neįmanoma dirbti. Apmaldžiau, kad neturėdami tinkamų patalpų, negalime realizuoti savo galimybių. Pavyzdžiui, LAPC referens laboratorija atlieka sudėtingus tyrimus, patvirtinančius antikūnų prieš ŽIV buvimą kraujyje. Visoje Tarybų Sąjungoje tokie tyrimai daromi tik Maskvoje ir Leningrade. O laboratorijoje dirbantys 13 žmonių spaudžiasi trijuose kambariuose. Tokiomis sąlygomis neįmanoma laikytis saugumo reikalavimų. Ši laboratorija pajėgi daryti daugiau tyrimų, įdiegti naujų metodų. Pirmiausia reikėtų susirūpinti donorinio kraujo kokybę. Kai kurių mokslinių tyrinėjimų metu nustatyta, kad hepatito viruso buvimai aptinkami 4% kraujo pavyzdžių, o taikant tobulėsius me-

todus - net 24%. Dėl Herpes, citomegalo virusų donorinis kraujas visai netiriamas, o perpylus kraują su tokiais virusais kūdikiai, gali kilti pavojus jo gyvybei. Neturime galimybių kurti švaraus kraujo bankų. Kaip žinote, ŽIV antikūnai kraujyje atsiranda tik praėjus kelioms savaitėms nuo užsikrėtimo. Jei žmogus duoda kraują tuo laikotarpiu, antikūnai kraujyje neaptinkami, ir toks kraujas gali būti perpiltas kitam. Įdiegus naują tyrimo metodą, tokio pavojaus galima būtų išvengti. Tačiau tam reikia ne tik patalpų, bet ir valiutos. Be to, kol kas netiriamas kraujas dėl ŽIV-2 (antrojo ŽIV tipo), kuris toks pat pavojingas, kaip ir ŽIV-1, o inkubacinis periodas ilgesnis. Viename Estijos kaime jau rastas ŽIV-2 nešiotojas.

Mūsų pacientams reikia stomatologines pagalbos. Deja, neturime kur pastatyti stomatologines kėdes. Neturim net kambario pacientams konsultuoti. Dėl tų pačių priežasčių negalime įvesti "paramos telefono", kad visą parą būtų galima gauti tikslios informacijos ir kvalifikuotą patarimą.

Kolegų iš Tarybų Sąjungos nuomone mes AIDS profilaktikos srityje esame gerokai aplenkę kitas respublikas. Vis dėlto, norint toliau tobulėti, centro darbuotojams reikėtų pasimokyti užsienio šalyse, turinčiose didesnę patirtį. Kol kas dėl valiutos stokos nė vienas darbuotojas nebuvo išvykęs į užsienį (išskyrus asmeninius ryšius bei labdarą). Visi šie nesklidumai žlungdo gerus mūsų norus. Kartais atrodo, kad visas

profilaktinis darbas tik Centrai reikalingas. O juk tai mūsų visų rūpestis. Negalime teigti, kad Sveikatos apsaugos ministerija visai nesirūpina AIDS profilaktika. Vien diagnostinėms priemonėms įgyti buvo skirti 4 milijonai rublių. Tačiau patalpų - būtiniausio dalyko, be kurio neįmanoma normaliai dirbti - nepavyksta rasti. Atvirai kalbant, sunku įsivaizduoti, kokios neveikiamos kliūtys trukdo tai padaryti.

Vien AIDS profilaktikos centro ar Sveikatos apsaugos ministerijos gerų norų neužteks. Be visuomenės paramos nepavyks realizuoti AIDS profilaktikos planų. Svarbi tiek kiekvieno visuomenės nario atsakomybė už savo veiksmus, tiek finansinė parama. Džiugu, kad jau esame sulaukę pagalbos iš kai kurių gamyklų.

Dar kartą norėtusi pabrėžti, kad AIDS epidemija atskleidė silpnasias visuomenės vietas: pašilijusią dorovę, nesažiningumą, žemą medicinos lygį ir kt. Žinodami savo ydas, bendromis pastangomis galime bandyti jų atsikratyti.

Šiais neramiais laikais gali atrodyti, kad AIDS dar palauks, kad yra svarbesnių problemų, kurias reikia nedelsiant spręsti. Tai klaidinga nuomonė. Kai epidemijos pasekmės pradėsime matyti kiekvieną dieną, bus vėlu. Tada vėl ieškosime kaltų? Deja, tai nebeįsigeibės. Nedelskime! Mūsų tikslas bendras - užkirsti kelią nacionalinei nelaimei.

- Rūta ROKIENĖ
- Saulius ČAPLINSKAS

Panevėžys

Smėlynės 38,
telefonas 6 26 51

Ankščiau

V. Kudirkos 4,
telefonas 5 22 71

Iš kelionių sugrįžus

Ten, Danijoje

Danijos Caritas yra paruošęs pagalbos Lietuvai programą. AIDS profilaktika Lietuvoje viena iš šios programos dalių. Pagal ją numatyta skirti lėšų švietimo programai ir laboratorinei įrangai. Todėl Caritas pakvieta tris gydytojus iš Lietuvos AIDS profilaktikos centro atvykti į Daniją ir susipažinti, kaip toje šalyje organizuojama AIDS profilaktika.

Mūsų vizito programa buvo sudaryta taip, kad galėjome pamatyti įvairias profilaktines veiklas sritis, susipažinti tiek su valstybinėmis, tiek su visuomeninių organizacijų darbo ypatybėmis. Sužinojome tikrai daug, susitikome su labai įdomiais žmonėmis.

Sergančių AIDS lygis Danijoje yra vienas aukščiausių Europoje. Šalyje gyvena 5,1 mln žmonių. Šiuo metu žinoma 2 600 užsikrėtusių žmogus imuno-deficito virusu (ŽIV) ir virš 700 sergančių AIDS žmonių. Dauguma sergančių ir užsikrėtusių yra homoseksualistai, tačiau pastaraisiais metais labai sparčiai daugėja užsikrėtusių ŽIV heteroseksualių moterų.

Į valstybinių įstaigų aplankėme Sveikatos ministerijos AIDS profilaktikos centrą. Pasaulinės sveikatos organizacijos Europos biura, Seruminio instituto epidemiologinį skyrių, komercinės medicinos įrangos firmą "Missionpharma" ir dvi ligonines, kuriose gydomi sergantys AIDS ligoniai (vieną Kopenhagoje, o kitą Odense). Vis dėlto giliausia įspūdį paliko visuomeninės organizacijos. AIDS profilaktikos srityje,

ypač sveičiant visuomenę, skleidžiant informaciją šios organizacijos atlieka didžiulį darbą.

Mes turėjome galimybę pamatyti AIDS fondo, AIDS konsultavimo telefonų tarnybą, homoseksualistų ir lesbietėlių asociaciją, pozityvių asmenų grupę (visa tai yra Kopenhagoje) bei AIDS informacijos ir konsultavimo telefonu tarnybą Odense. Šių organizacijų veiklos principai panašūs. Yra keli apmokami darbuotojai ir maždaug dešimt kartų daugiau savanorių, kurie dirba, negaudami jokio atlyginimo. Didžiąją dalį lėšų tokių organizacijų veiklai skiria vyriausybė (dažniausiai Sveikatos ministerija), o kiti pinigai gaunami iš įvairiausių labdaros fondų, privačių įstaigų bei asmeninių aukų, tiesiog renkami gatvėse.

Visos mūsų matytos organizacijos buvo įsteigtos homoseksualistų ir lesbietėlių bendruomenės iniciatyva. Homoseksualistai ir lesbietės ir dabar aktyviai remia šias organizacijas, daugelis jose dirba kaip apmokami darbuotojai arba savanoriai. Tai visai nenauštabu, nes AIDS epidemija pirmiausia ir skaudžiausiai paliečia būtent homoseksualių visuomenės dalį. Todėl šie žmonės labai suinteresuoti kuo labiau sušvelninti epidemijos pasekmes, apsaugoti patys ir apsaugoti savo draugus nuo ŽIV infekcijos, o jau užsikrėtusių ir sergančių visuokeriškai padėti.

Visuomenės požiūris į homoseksualistus ir lesbietes Danijoje gana palankus, ypač Kopenhagoje. Jei heteroseksuali visuomenės dalis ir nesidžiavina, tai nors neperspektyva, netrukdo gyventi, kaip jiems norisi.

Tęsimys kitame numeryje

LAISVĄ VALANDĖLĘ

Prožekcinis testas

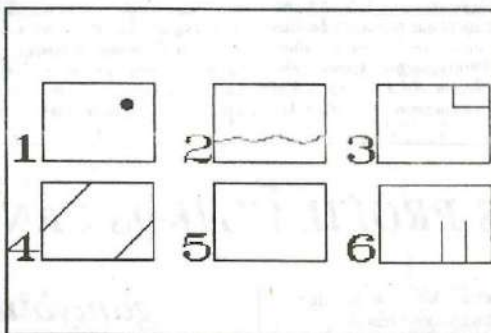
Kiekviename iš šešių kvadratų nupieškite tai, kas žema į galvą, tik greitai, impulsyviai (piešinio kokybė neturi reikšmės).

Nupieškite?

PIRMAS kvadratas apibūdina Jūsų tikslą siekimą: jeigu taškas tampa figūros centru - Jūs turite vieną tikslą.

ANTRAS kvadratas - savarankiškumas: pasiduosite ar ne kitų valios įtakai - stiprus įtaigumas, kai piešinyje yra dar vingiuotų linijų.

TREČIAS kvadratas - požiūris į šeimyninį gyvenimą. Visiška blogai, kai piešiama šalia mažo kampinio kvadrato.

Šiame numeryje radote Pauliaus Lileikio bei Renato Neverickio nuotraukas, Algimanto Kriskūno piešinius.

KETVIRTAS kvadratas - požiūris į kolektyvą, į bendradarbiavimą - vadinamasis komunikabilumas. Jei Jūs stengiatės kaip nors sujungti viršutinę ir apatinę linijas - Jūs komunikabilus.

PENKTAS kvadratas - abstraktus arba konkretus pobūdis mąstymas, atsivėlgiant į tai, kas piešiama tuščioje vietoje: kokia nors geometrinė figūra, žmogus ar pan.

ŠEŠTAS kvadratas - požiūris į seksą: kai paralelinės linijos priešpastatomos viena kitai, vadinasi dominasi šiuo klausimu. Kuo daugiau ir su didesniais pap - šimais, tuo labiau.

redaktorius Rimantas Šimkus

AIDS
KRONIKA

©1991 Lietuvos AIDS profilaktikos centras

Dvisavaitinis laikraštis "AIDS kronika"
Mūsų adresas: 232021 Vilnius, Molėtų
plentas 40, telefonas 76 32 38, 35 04 65,
telefaksas 35 02 25

Formatas A3, 1 sąl. spaudos lankas, of-
setinė spauda, tiražas 15 000 egz.

Spaudė Panevėžio spaustuvs Ultramergis skyrius, Ultrame-
rgis. Vasario 16 g. vė
SL 428 u. l. v. 334

Red kolegija: Artūras Butkevičius (ats.
sekretorius), Saulius Čaplinskas, Asta Lapin-
skaitė, Rūta Rokienė, Rimantas Šimkus (re-
daktorius), Algimantas Trečiokas